

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.13>*А. В. Кашицький*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ІТАЛІЇ

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному просторі все частіше звучать висловлювання про розвиток системи волонтерства у світі, в країні, на конкретній території. Дедалі більше говорять про ті масштаби, які охоплює це явище, про користь, яку воно несе суспільству. Стає зрозумілим, що за кожним таким офіційним та громадським визнанням стоїть розуміння значущості ідеї волонтерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активізація волонтерського руху в Україні, активізації діяльності численних благодійних організацій, програм обміну, цільових благодійних міжнародних програм сприяють тому, що в суспільній свідомості українців термін «волонтерство» сприймається саме як різновид суспільно-корисної діяльності, найчастіше безоплатної та соціально значимої. Наразі волонтери мають найвищий рівень довіри серед населення в порівнянні з органами державної влади. Волонтерська діяльність в Україні є нормативно-врегульованою, як і в інших демократичних державах. Науковці В. Ю. Томіна та А. З. Пашаєв вважають, що для глибшого дослідження волонтерської діяльності слід вивчити її нормативно-правову основу. Це стосується волонтерського руху як в Україні, так і в інших державах світу. Таким чином, проблема порівняльно-правового аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності є важливою та актуальною [1, с. 14].

Виклад основного матеріалу. Значимість волонтерства в світовому вимірі підтверджується його визнанням ООН як суспільно-корисної діяльності на добровільній основі, яка повинна бути важливою складовою будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах як боротьба з бідністю, стійкий розвиток, охорона здоров'я, упередження та вчасне реагування, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності та дискримінації [2, с. 122]. В цілому, кожного року волонтерською діяльністю охоплено понад 100 мільйонів осіб дорослого населення планети і ця цифра постійно зростає.

У статті 1 Закону про волонтерство 1991 року, який діє в Італії, зазначено, що Італійська Республіка визнає соціальну цінність і функцію волонтерської праці як вираження участі, солідарності та плюралізму, сприяє її розвитку, зберігаючи свою автономію та надає перевагу її первинному внеску в досягнення соціальних цілей, громадської та культурної діяльності, визначених державою, регіонами, автономними провінціями Тренто і Больцано та місцевими органами влади [3]. Стаття 2 цього ж Закону визначила волонтерство як особисту, спонтанну, вільну та некомерційну діяльність.

Довгий час італійське законодавство про волонтерську діяльність залишалося без змін. І тільки у 2017 році, із затвердженням Законодавчого Декрету від 3 липня

2017 року № 117, були прийняті зміни до Цивільного Кодексу Італії (далі – ЦКІ), які стосуються саме волонтерської діяльності (Розділ III Цивільного кодексу Італії «Волонтерство та волонтерська діяльність»).

Відповідно до статті 4 Цивільного кодексу Італії, волонтерські організації є «суб'єктами третього сектору» (добровільні організації, асоціації соціального просування, філантропічні організації, фонди та інші приватні організації, створені для некомерційної діяльності в громадських цілях, що становлять загальний інтерес та здійснюються на безоплатній основі) [4].

Згідно зі статтею 17 ЦКІ, волонтер – це особа, яка за власним вільним вибором здійснює діяльність на користь громади та загального блага, надаючи власний час та навички безкоштовно для сприяння потребам людей та спільнот [4]. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає волонтера як фізичну особу, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги (стаття 7) [5]. Українським законодавством також визначено, що волонтери надають допомогу на базі організації чи установи, що залучає до своєї діяльності волонтерів, на підставі договору про провадження волонтерської діяльності, укладеного з такою організацією чи установою, або без такого договору. В той час, у ст. 17 ЦКІ закріплено, що для здійснення волонтерської діяльності особа повинна зареєструватися в спеціальному реєстрі волонтерів [4]. В Україні також існує Реєстр волонтерів, який веде Державна податкова адміністрація. Проте держава не передбачає реєстрацію в обов'язковому порядку. Можливо, було б доречно розглянути це питання детальніше на законодавчому рівні задля більшої прозорості волонтерської діяльності та уникнення проблемних питань під час збору коштів.

Для волонтерської діяльності характерною є добровільність. Тобто добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; активну участь громадянина у житті людської спільноти; ця діяльність сприяє поліпшенню якості життя, поглибленню солідарності, а також сприяє реалізації основних людських потреб на шляху будівництва більш справедливого та мирного суспільства, в тому числі збалансованішому економічному та соціальному розвитку [6, с. 40]. Італійське законодавство містить ті ж норми та передбачає, що волонтерська діяльність несутісна з будь-якою формою відносин найму.

Аналізуючи волонтерство, Цивільний кодекс Італії закріплює термін «діяльність загального інтересу» [4]. Українські ж науковці підкреслюють, що волонтери – це особи, діяльність яких вмотивована суспільно-корисним характером, але разом з тим така особа вбачає у волонтерстві елемент особистісного розвитку, набуття нових знань та навичок. Це двосторонній процес, у якому відбувається і поліпшення стану життя отримувачів волонтерської допомоги (осіб з інвалідністю, дітей-сиріт, людей похилого віку, безпритульних, хворих тощо), змінюється стан проблеми, але водночас він впливає і на учасників волонтерства [7, с. 25].

Волонтерська діяльність є безоплатною і не передбачає ніякої фінансової винагороди. Однак, і в українському, і в італійському законодавстві є норми, які регулюють питання відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю. Стаття 11 Закону України «Про волонтерську діяльність» передбачає, що відшко-

дування витрат, не є доходом волонтера та не є базою для оподаткування податком на доходи фізичної особи та єдиним соціальним внеском. Відшкодування витрат (оплата квитків, візові збори, витрати на харчування та проживання у разі відрядження, витрати на телефонний та поштовий зв'язок, витрати на проведення медичного огляду, вакцинації та інших лікувально-профілактичних заходів, безпосередньо пов'язаних з наданням волонтерської допомоги, тощо) може здійснюватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів – у разі укладення з ними договору про надання волонтерської допомоги, міжнародних програм, або установи, організації, з якою волонтер уклав договір про провадження волонтерської діяльності, а також за рахунок інших джерел фінансування, не заборонених законодавством [5]. В Італії порядок відшкодування дещо відрізняється. Цивільний кодекс країни містить відсильні норми, до статті 46 Указу Президента Республіки від 28 грудня 2000 року № 445, який регулює дане питання. В Указі закріплено, що волонтер може отримати відшкодування навіть у разі самостійної сертифікації, рішенням компетентного корпоративного органу про види витрат і добровільну діяльність, на яку вона спрямована [8]. Також в Указі повністю визначений механізм повернення коштів.

Цікавими є також законодавчі норми Цивільного кодексу Італії, де закріплено обов'язок страхування волонтерів від нещасних випадків і захворювань, пов'язаних з виконанням добровільної праці (ст. 18 ЦКІ). Більше того, Наказом Міністра економічного розвитку визначений спрощений порядок страхування волонтерів, в той час як Закон України «Про страхування» визначає, що страхування волонтерів є добровільним (ст. 6) [9].

Також заслуговує на окрему увагу те, що Італійська Республіка усіляко мотивує та заохочує населення до волонтерства. Стаття 19 визначає, що органи державної влади Італії повинні сприяти розвитку культури волонтерства, особливо серед молоді, через спеціальні програми та ініціативи, які проводитимуться в школах та університетах, позашкільній діяльності посилюючи добровільчу роботу, а також через залучення недержавних організацій. Ця ж стаття передбачає, що з метою отримання кваліфікації, університети можуть створювати навчальні курси для студентів, які бажають займатися волонтерською діяльністю, а також заохочувати таких додатковими кредитами. Також в італійському Законі «Про створення національних служб» існує норма, яка дає перевагу волонтерам при проходженні відбору на державну службу. В особових справах держслужбовців обов'язково зазначається «проходять державну або строкову службу» та всі дані щодо роботи у волонтерських організаціях [10]. На сьогодні в Україні недостатньо врегульовано питання студентського волонтерства, незважаючи на те, що українські науковці часто підіймають це питання. На думку З. Бондаренко, яка провела чимало досліджень серед студентства та академічної спільноти в цілому щодо ролі волонтерства на практиці, в Україні не сформовано моделі волонтерської роботи, особливо у вищому навчальному закладі, яка включала б ефективні механізми залучення та відбору, навчання та моніторингу, підтримки та заохочення, що є основними елементами й етапами діяльності волонтерів [11, с. 26]. Слушною є думка й Д. Доманчук, яка вважає, що варто розвивати діяльність волонтерських

об'єднань у класичних університетах України як складову студентського самоврядування [12, с. 494]. Наразі у вищих навчальних закладах запроваджуються нові навчальні курси, програми, що стосуються волонтерської діяльності.

Також в Італії функціонують Асоціації волонтерів, які відіграють фундаментальну роль у соціальній та громадській структурі як в Італії, так і за кордоном. Асоціації втручаються, щоб нівелювати нерівність і принести комфорт і конкретну допомогу тим, хто її найбільше потребує. Асоціації волонтерів є некомерційними організаціями, діяльність яких регулюється Цивільним кодексом Італії [13]. Найвідомішими є: АМКА (добровільна асоціація, заснована в 2001 році. Волонтери працюють одночасно в кількох секторах: освіта, охорона здоров'я, доступ до їжі та води. Особлива увага приділяється освіті та шкільному процесу, що є важливим для забезпечення розвитку кожної громади), VIDAS (асоціація, яка надає повну та безкоштовну соціальну та медичну допомогу невиліковним пацієнтам та їхнім родинам. У 2015 році Асоціація створила першу педіатричну бригаду паліативної допомоги на дому для допомоги дітям і підліткам, хворим на невиліковні захворювання. У 2019 році було урочисто відкрито Casa Sollievo Bimbi, перший у Ломбардії житловий заклад для педіатричної паліативної допомоги), LILT Milano Monza Brianza (італійська ліга боротьби з пухлинами – бореться з раком, допомагаючи пацієнтам та їхнім родинам. Асоціація діє по всій національній території, через різні місцеві офіси. LILT також проводить дослідження, соціальну допомогу в галузі охорони здоров'я, реабілітацію та підтримку), ASF Associazione Sinergia Femminile (асоціація підтримує всі види діяльності щодо дослідження, діагностики та лікування раку грудей. Асоціація надає допомогу хворим та їхнім родинам, водночас працюючи над підвищенням обізнаності громадян та установ) тощо [13]. Після 2014 року волонтерський рух в Україні також набув неабияких обертів, але в більшості ця діяльність пов'язана з військовими діями агресора. Тому слід приділяти більше уваги волонтерським організаціям саме в соціальній сфері, в системі соціальної підтримки населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для удосконалення механізму та системи діяльності волонтерських організацій в Україні доцільно залучити порівняльний метод аналізу, зокрема порівняння вітчизняного та, зокрема, італійського законодавства про волонтерську діяльність. Італійське законодавство, на нашу думку, досконаліше, особливо в аспекті заохочення молоді до волонтерства через преференції при прийнятті на державну службу, створення системи навчання волонтерській діяльності у вищих навчальних закладах, створення реєстру волонтерів, обов'язкового страхування волонтерів, відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю, створення місцевої мережі волонтерських організацій та асоціацій, що, безумовно, підсилює волонтерський рух та підвищує їх авторитет у суспільстві.

На законодавчому рівні робота з удосконалення вітчизняного законодавства ведеться. В Уряді, як суб'єкті законодавчої ініціативи, в кожному міністерстві утворена посада віце-прем'єр-міністра, заступника з європейської інтеграції, в обов'язки яких входить саме імплементація законодавчих норм країн Євросоюзу задля відповідності норм українського законодавства європейським.

Такий механізм, без сумніву, стосується і вдосконалення вітчизняного законодавства про волонтерську діяльність.

Література

1. Томіна В. Ю., Пашаєв А. З. Порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми становлення правової демократичної держави*. 2019. № 2. С. 13–16.
2. Мазій І. В. Пріоритетні напрями волонтерської діяльності у провідних країнах світу. *Інвестиції: практика та досвід. Державне управління*. 2018. № 10. С. 121–125.
3. Legge quadro sul volontariato 266/91 URL: https://www.lavoro.gov.it/archivio-doc-pregressi/AreaSociale_AgenziaTerzoSettore/Leqqe_266_91.pdf (дата звернення: 19.02.2023)
4. Codice del Terzosettore, a normadell'articolo 1, comma 2, lettera b) dellalegge 6 giugno 2016, n. 106. D.Lgs.3 luglio 2017, n. 117. PublicationellaGazz. Uff. 2 agosto 2017, n. 179, S.O. URL: <https://www.lavoro.gov.it/documenti-e-norme/normative/Documents/2017/Decreto-legislativo-03072017-n-117-Codice-del-Terzo-settore.pdf> (дата звернення: 19.02.2023).
5. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
6. Васькович В. В. Генеза волонтерства як суспільного явища та його правове відмежування від суміжних категорій. *Правова держава*. 2017. № 28. С. 39–44.
7. Говоруха Н. Волонтерство як платформа соціальних перетворень. *Педагогічний процес: теорія і практика. (Серія: Педагогіка)*. 2019. № 3-4 (66-67). С. 24–30.
8. DECRETO DEL PRESIDENTE DELLA REPUBBLICA 28 dicembre 2000, n. 445. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:presidente.repubblica:decreto:2000-12-28;445-art46>. (дата звернення: 25.02.2023).
9. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.02.2023).
10. Legge 6 marzo 2001, n. 64 "Istituzionedelserviziocivilenazionale". URL: <https://www.parlamento.it/parlam/leggi/01064l.htm>. (дата звернення: 25.02.2023).
11. Бондаренко З. П. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2008. № 1. С. 25–30.
12. Доманчук Д. С. Роль волонтерства у процесі соціалізації студентської молоді. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 491–495.
13. Associazioneidivolontariato: qualisonolepiuimportanti. URL: <https://www.retedeldono.it/magazine/associazioni-di-volontariato/?fbclid=IwAR0ZGopHc7UL4jBchRRgUQVxskU2Hy3uc9gJTW69Z90tee3z4AWpVDCo-8U>. (дата звернення: 21.02.2023).

Анотація

Кашицький А. В. Порівняльно-правовий аналіз системи волонтерської діяльності на прикладі законодавства України та Італії. – Стаття.

У статті розглянуто та проаналізовано законодавство України та Італії про волонтерську діяльність. Визначено спільні та відмінні правові норми, а також висловлено пропозиції щодо подальшого удосконалення вітчизняного законодавства у сфері волонтерства. Сьогодні можна з впевненістю стверджувати, що в Україні сформувалось багатотисячне волонтерське суспільство з числа соціально активних людей, які можуть внести значний вклад у процеси модернізації суспільства. Зазначено, що цінність волонтерства полягає в першу чергу у значущості волонтерської діяльності для самого волонтера, у важливості реалізації своїх ідей та переконань, виходячи із співвіднесення своїх можливостей і потреб з потребами інших людей. Сьогодні волонтерство в більшості держав розвивається як із залученням державних органів, так і поза державним апаратом. Це ініціатива та самоорганізація пересічних громадян, які на добровільній основі працюють шляхом виконання соціально-корисних проектів та програм. Наголошено на необхідності залучення сторін для подальшого розвитку волонтерського руху, який веде до соціальних перетворень у суспільстві та поліпшення якості життя. Визначено основні ознаки волонтерської діяльності, визначено поняття «волонтер» в нормативно-правових актах України та Італійської Республіки.

Визначено також схожі та відмінні норми права, які стосуються, зокрема, надання преференцій при прийнятті на державну службу, створення системи навчання волонтерській діяльності у вищих

навчальних закладах, створення реєстру волонтерів, обов'язкового страхування волонтерів, відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю, створення місцевої мережі волонтерських організацій та асоціацій тощо.

Процес удосконалення вітчизняного законодавства, приведення його у відповідність до європейських норм, триває. До нього залучений парламент та Уряд України.

Ключові слова: волонтер, волонтерський рух, соціальна підтримка населення, правове регулювання, порівняльний метод, зарубіжний досвід.

Summary

Kashytskyi A. V. Comparative legal analysis of the system of volunteering based on the example of the legislation of Ukraine and Italy. – Article.

The article examines and analyzes the legislation of Ukraine and Italy on volunteering. Common and different legal norms have been identified, as well as proposals for further improvement of domestic legislation in the field of volunteering. Today, it can be confidently asserted that Ukraine has formed a volunteer society of thousands of socially active people who can make a significant contribution to the modernization of society. It is noted that the value of volunteering lies primarily in the significance of volunteering for the volunteer himself, in the importance of realizing his ideas and beliefs, based on the correlation of his capabilities and needs with the needs of other people. Today, volunteering in most states is developing both with the involvement of state bodies and outside the state apparatus. This is an initiative and self-organization of ordinary citizens who work on a voluntary basis by implementing socially useful projects and programs. The need to involve parties for the further development of the volunteer movement, which leads to social transformations in society and improvement of the quality of life, is emphasized. The main features of volunteer activity are defined, the concept of "volunteer" is defined in the normative legal acts of Ukraine and the Republic of Italy.

Similar and different legal norms have also been determined, which relate, in particular, to the provision of preferences when accepting public service, the creation of a training system for volunteering in higher educational institutions, the creation of a register of volunteers, mandatory insurance of volunteers, reimbursement of expenses related to volunteering, creation of a local network of volunteer organizations and associations, etc.

The process of improving domestic legislation, bringing it into line with European norms, continues. The Parliament and the Government of Ukraine are involved in it.

Key words: volunteer, volunteer movement, social support of the population, legal regulation, comparative method, foreign experience.